כיתה י' | תנ"ך | שיעור 7 מתוך 11 | 45 דק' | בראשית יב, א-ט

ממלכתי: סיפורי בראשית (פרקים א-יא ותולדות האבות) נלמדים בחטיבה העליונה בלימודי התנ"ך (קריאה צמודה, ניתוח ספרותי והשוואה לספרות המזרח הקדום); יש לבדוק מול תכנית הבגרות העדכנית ובחירת בית הספר. חמ"ד: לימוד חומש עם פרשנים (רש"י, רמב"ן, אבן עזרא); הפרשנות מסומנת כפרשנות. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.

לך לך, הקריאה לאברהם: "והיה ברכה"

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים ינתחו את מבנה הציווי "לֶךְ־לְךָ" (ארצך, מולדתך, בית אביך) ואת ההבטחות שבו (גוי גדול, ברכה, שם)
- התלמידים ישוו בין "וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם" של בוני המגדל (יא, ד) לבין "וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ" (יב, ב), ויבינו את המעבר מסיפורי האנושות לסיפור משפחה אחת
- התלמידים יכירו פרשנות (רש"י, אבן עזרא, רמב"ן "מעשה אבות סימן לבנים") וידונו בשאלה למה הכתוב אינו מסביר מדוע נבחר אברהם

❓ השאלה הגדולה של השיעור

למה נבחר דווקא אברהם, והאם הבחירה בו היא זכות או משימה?

על נח נאמר שהיה "אִישׁ צַדִּיק" (ו, ט) לפני שנבחר. על אברם לא נאמר דבר: הסיפור נפתח מיד בציווי "לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ" (יב, א), וההבטחה מסתיימת ב"וְנִבְרְכוּ בְךָ, כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה" (יב, ג).

🧪 פתיחה

שואלים: "מה צריך לקרות כדי שתעזבו את הבית, את העיר ואת המשפחה וללכת למקום שאינכם יודעים מהו?" רושמים על הלוח 3-4 סיבות (עבודה, אהבה, סכנה, שליחות). אחר כך קוראים את יב, א ושואלים: איזו סיבה מקבל אברם? (תשובה: אף אחת; רק ציווי והבטחה).

📖 הסבר למורה

מבנה הציווי. "מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ": שלושה מעגלים, מהרחב אל הקרוב, כך שכל שלב קשה מקודמו. היעד אינו נאמר: "אֶל־הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ". מולם עומדות ההבטחות (יב, ב-ג): "לְגוֹי גָּדוֹל", ברכה, "וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ" ו"וֶהְיֵה, בְּרָכָה". השורש ב-ר-ך חוזר בשני הפסוקים חמש פעמים.

מבבל לאברם. בוני המגדל ביקשו "וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם" (יא, ד) ונפוצו; לאברם השם ניתן כמתנה: "וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ". מכאן ואילך הסיפור עובר מן האנושות כולה (פרקים א-יא) למשפחה אחת, אבל המטרה נשארת כלל-אנושית: "כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה".

התגובה. "וַיֵּלֶךְ אַבְרָם, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו ה'" (יב, ד): אין שאלה, אין ויכוח (השוו לוויכוח על סדום בשיעור הבא). המסע עובר בשכם, בית אל והנגב, ובכל תחנה אברם בונה מזבח "וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'" (יב, ח). ובאמצע, משפט קצר: "וְהַכְּנַעֲנִי, אָז בָּאָרֶץ" (יב, ו): הארץ המובטחת אינה ריקה.

למה אברם? הכתוב שותק. במדרש (בראשית רבה לט, א) יש משל על אדם שעבר ממקום למקום וראה בירה דולקת, ותמה: האם אין לה בעלים? ובעל הבירה הציץ ואמר: אני בעל הבירה. אברם שאל מי מנהיג את העולם, ולכן ה' נגלה אליו. (המשל מובא כאן בסיכום שלנו, לא בציטוט.) בקריאה ספרותית, השתיקה עצמה היא מסר: הבחירה מוצגת כהתחלה של משימה, לא כפרס.

📜 הפסוקים (מכון ממרא, נוסח מנוקד)

בראשית פרק יב, פסוקים א-ט

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־אַבְרָם, לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ, אֶל־הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ.

(ב) וְאֶעֶשְׂךָ, לְגוֹי גָּדוֹל, וַאֲבָרֶכְךָ, וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ; וֶהְיֵה, בְּרָכָה.

(ג) וַאֲבָרְכָה, מְבָרְכֶיךָ, וּמְקַלֶּלְךָ, אָאֹר; וְנִבְרְכוּ בְךָ, כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה.

(ד) וַיֵּלֶךְ אַבְרָם, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו ה', וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ, לוֹט; וְאַבְרָם, בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה, בְּצֵאתוֹ, מֵחָרָן.

(ה) וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו, וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ, וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ, אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְחָרָן; וַיֵּצְאוּ, לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן, וַיָּבֹאוּ, אַרְצָה כְּנָעַן.

(ו) וַיַּעֲבֹר אַבְרָם, בָּאָרֶץ, עַד מְקוֹם שְׁכֶם, עַד אֵלוֹן מוֹרֶה; וְהַכְּנַעֲנִי, אָז בָּאָרֶץ.

(ז) וַיֵּרָא ה', אֶל־אַבְרָם, וַיֹּאמֶר, לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת; וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ, לַה' הַנִּרְאֶה אֵלָיו.

(ח) וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה, מִקֶּדֶם לְבֵית־אֵל – וַיֵּט אָהֳלֹה; בֵּית־אֵל מִיָּם, וְהָעַי מִקֶּדֶם, וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַה', וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'.

(ט) וַיִּסַּע אַבְרָם, הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה.

שם ה' מובא בכתיב ה'. הפסוקים המלאים בקישורים למטה.

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בפסוק, ובצד השני פירוש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהפסוק.

📜 **כתוב:** "לֶךְ־לְךָ" (בראשית יב, א)

💭 **מפרשים:** רש"י: "לַהֲנָאָתְךָ וּלְטוֹבָתְךָ". אבן עזרא: הציווי ניתן לאברם עוד "ועודנו באור כשדים", לפני שיצא עם תרח לחרן (בראשית יא, לא).

📜 **כתוב:** "וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ, אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְחָרָן" (בראשית יב, ה)

💭 **מפרשים:** רש"י, דרך הדרש: "שֶׁהִכְנִיסָן תַּחַת כַּנְפֵי הַשְׁכִינָה"; ודרך הפשט: "עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת שֶׁקָּנוּ לָהֶם".

📜 **כתוב:** "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם, בָּאָרֶץ, עַד מְקוֹם שְׁכֶם" (בראשית יב, ו)

💭 **מפרשים:** רמב"ן: כלל לכל סיפורי האבות: "כָּל מָה שֶׁאֵרַע לָאָבוֹת סִימָן לַבָּנִים"; לכן התורה מאריכה בתיאור המסעות, שנראים כ"דְּבָרִים מְיֻתָּרִים".

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: תנ"ך (או דף הפסוקים מהעמוד הזה), מצגת, דף עבודה, לוח

1. פתיחה: "מה יגרום לכם לעזוב הכול?" (5 דקות)
2. קריאה מודרכת ביב, א-ג: סימון שלושת המעגלים ושורש ב-ר-ך (10 דקות)
3. השוואה למגדל בבל: "נַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם" מול "וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ" (7 דקות)
4. קריאה ביב, ד-ט בזוגות: מפת המסע והמזבחות (8 דקות)
5. כתוב / מפרשים: רש"י, אבן עזרא, רמב"ן; משל הבירה הדולקת (10 דקות)
6. דיון וכרטיס יציאה (5 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. מה עליו לעזוב, ובאיזה סדר? מה מובטח לו בתמורה?
2. באילו מקומות עובר אברם, ומה הוא עושה בכל מקום?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. מה ההבדל בין "וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם" (יא, ד) לבין "וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ" (יב, ב)?
2. למה, לפי הרמב"ן, התורה מאריכה בתיאור המסעות של האבות?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם בחירה במשפחה אחת סותרת את "כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה"? נמקו.
2. האם הייתם הולכים "אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ", בלי לדעת לאן? מה זה מלמד על אברם?

🏁 סיכום השיעור

הקריאה לאברם פותחת עידן חדש בספר בראשית: אחרי סיפורי האנושות כולה, הסיפור מתמקד במשפחה אחת. אברם נדרש לעזוב הכול בלי לדעת לאן, והוא הולך בלי שאלה. השם שבוני בבל ניסו לעשות לעצמם ניתן לו כמתנה, והבחירה בו מכוונת לברכה לכל משפחות האדמה.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד משלים על פתק: "הבחירה באברהם היא בעיניי יותר זכות / יותר משימה, כי..."

🧭 התאמה לפי זרם

השיעור מתאים לשני הזרמים. ההבדל בדגשים:

ממלכתי

- קריאה ספרותית: מבנה הציווי (שלושה מעגלים), חמש הופעות של השורש ב-ר-ך, והניגוד לבוני מגדל בבל.
- הקשר היסטורי-גאוגרפי: הדרך מחרן לכנען, ומשמעות "וְהַכְּנַעֲנִי, אָז בָּאָרֶץ" לארץ שאינה ריקה.
- דיון פתוח: הגירה, עזיבת בית וזהות; האם בחירה במשפחה אחת סותרת ערך אוניברסלי?

ממלכתי-דתי (חמ"ד)

- ספורנו (יב, ב) על "וֶהְיֵה בְּרָכָה": "בִּרְכַּת ה' הִיא שֶׁיִּשְׂמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו", ואברם ילמד "לַדַּעַת אֶת הָעָם": הברכה תלויה במעשיו.
- מדרש "הבירה הדולקת" (בראשית רבה לט, א) ורמב"ן "מעשה אבות סימן לבנים" (יב, ו) כבסיס לעיון במסעות האבות.
- אמונה ומידות: "וַיֵּלֶךְ אַבְרָם, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו ה'" כאמונה בלי תנאים; הקריאה כפתיחה לעשרת הניסיונות (משנה אבות ה, ג).

💡 הערות למורה

ביחידה 2 באתר יש שיעור על לך לך לכיתה ג'; כאן העומק הוא המבנה, ההשוואה לבבל והפרשנות. למתקשים: דף עם תמיכה.

📝 בדף העבודה

שלושת מעגלי העזיבה וההבטחות, השוואה למגדל בבל, מפת המסע, רש"י ורמב"ן, שאלה בסגנון בגרות ומחוון בעמוד השני. יש גם גרסה עם תמיכה.

מקורות

- בראשית יב (מכון ממרא)
- רש"י על בראשית יב (ספריא)
- אבן עזרא על בראשית יב, א (ספריא)
- רמב"ן על בראשית יב, ו (ספריא)
- ספורנו על בראשית יב, ב (ספריא)

מחוון: לך לך, הקריאה לאברהם: "והיה ברכה"

1. ארצך: הארץ שבה הוא גר (חרן / ארם); מולדתך: המשפחה הרחבה, מקום הלידה והתרבות; בית אביך: המשפחה הקרובה. הסדר מן הרחב אל הקרוב: כל שלב קשה יותר מקודמו.
2. "לְגוֹי גָּדוֹל", "וַאֲבָרֶכְךָ", "וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ", "וֶהְיֵה, בְּרָכָה", ברכת מברכיו וקללת מקלליו, "וְנִבְרְכוּ בְךָ, כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה". השורש מופיע חמש פעמים: הברכה היא המילה המנחה, והיא מכוונת בסוף לכל האנושות.
3. בבל: בני האדם, "וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם" / לך לך: ה', "וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ". בבל: לעצמם, "פֶּן־נָפוּץ" / אברם: לברכת "כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה". התוצאה: פיזור ובלבול / ברכה ושם גדול.
4. חרן → שכם (אלון מורה) → ההר מקדם לבית אל → הנגב. בשכם ובבית אל בונה מזבח, ובבית אל "וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'". "וְהַכְּנַעֲנִי, אָז בָּאָרֶץ": הארץ המובטחת אינה ריקה; ההבטחה "לְזַרְעֲךָ" היא לעתיד.
5. ההליכה לטובתו של אברם: שם יזכה לבנים ולשם (רש"י: "שָׁם אֶעֱשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל, כָּאן אִי אַתָּה זוֹכֶה לְבָנִים"). הציווי אינו רק קורבן אלא גם הבטחה; מנגד אפשר לטעון שהניסיון גדול פחות אם יש בו רווח.
6. "כָּל מָה שֶׁאֵרַע לָאָבוֹת סִימָן לַבָּנִים": המסעות מרמזים לעתיד עם ישראל. דוגמה: שכם ובית אל, מקומות מרכזיים בהמשך תולדות ישראל; ההבטחה "לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן" בשכם.
7. תשובה טובה: הכתוב פותח בציווי בלי נימוק ("לֶךְ־לְךָ"), ואברם הולך "כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו ה'"; לעומת נח, "אִישׁ צַדִּיק תָּמִים", שצדקתו נאמרת לפני הבחירה. המשל: אברם חיפש את "בעל הבירה". אפשר לטעון שהשתיקה הופכת את הבחירה למשימה, או שהמדרש משלים את החסר. ניקוד מוצע: שתי ראיות 6, השוואה לנח 5, המשל 4, עמדה וניסוח 5.

פרשנות מסומנת כפרשנות (רש"י, רמב"ן, אבן עזרא, רשב"ם וספורנו מתוך ספריא). נוסח הפסוקים ממכון ממרא; שם ה' מובא בכתיב ה'. ממלכתי: סיפורי בראשית (פרקים א-יא ותולדות האבות) נלמדים בחטיבה העליונה בלימודי התנ"ך (קריאה צמודה, ניתוח ספרותי והשוואה לספרות המזרח הקדום); יש לבדוק מול תכנית הבגרות העדכנית ובחירת בית הספר. חמ"ד: לימוד חומש עם פרשנים (רש"י, רמב"ן, אבן עזרא); הפרשנות מסומנת כפרשנות. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.